

Guia pedagògica Parlem Amb Defensores: treball de la llar i de les cures

Entrevista a **Lissette Fernández**,
membre de Sindillar, el Sindicat independent
de treballadores de la llar i de les cures de Barcelona

Guia
pedagògica
Parlem Amb
Defensores:
treball de la llar
i de les cures

Setembre 2024

Direcció de Serveis de
Drets Humans, Justícia
Global i Cooperació
Internacional

Ajuntament
de Barcelona

Copyright

©Ajuntament de Barcelona, 2024

Avis legal

Tots els drets reservats. No es permet la reproducció total ni parcial de les imatges o textos d'aquesta publicació sense prèvia autorització.

Títol

Guia pedagògica Parlem Amb Defensores: treball de la llar i de les cures

Redacció

Centre de Recursos en Drets Humans

Direcció de Serveis de Drets Humans, Justícia Global i Cooperació Internacional
Àrea de Drets Socials, Salut, Cooperació i Comunitat

Índex

1	Introducció	4
2	Qui són i què fan les persones defensores dels drets humans?	5
2.1.	Antecedents	5
2.2	Tots els drets per a totes les persones	7
2.3.	A tot arreu els drets són imprescindibles	7
2.4.	Poden incidir a nivell internacional, regional, nacional i local	8
2.5	Fan visibles les violacions dels drets humans i les denuncien	9
2.6.	Suport a les persones afectades per les violacions dels drets humans	9
2.7.	Accions per tal de garantir la rendició de comptes i la fi de la impunitat	10
2.8.	Activistes i defensores	10
3	Treball de la llar i de les cures	11
4	Bibliografia	15

1 Introducció

Aquest és un material pedagògic dirigit al professorat de secundària perquè pugui treballar a l'aula activitats dirigides a fer reflexionar sobre qui són les persones defensores dels drets humans, quina és la seva tasca i per què la seva acció és important per promoure, protegir i garantir els drets humans. A més, a través de la tasca de les defensores, la guia invita a prendre consciència i apropar l'alumnat a la realitat dels drets humans en l'entorn més proper.

Aquesta guia també incideix en la presa de consciència de cara a l'alumnat, en el sentit que l'acció de defensar els drets humans és una pràctica que es pot assumir en qualsevol àmbit, com l'educatiu, i des de la mateixa joventut. És a dir, l'alumnat pot ser defensor dels drets humans mitjançant la prevenció a l'escola per evitar la vulneració de drets. Per fer-ho, es visionen entrevistes audiovisuals realitzades a les defensores i a partir d'aquestes entrevistes, es despleguen activitats participatives dins de l'aula.

En el primer capítol, com a informació transversal i general, el professorat trobarà contingut sobre qui són i què fan les persones defensores dels drets humans. Aquest contingut està redactat de manera clara i senzilla per comprendre la rellevància de les defensores i el seu rol a la societat.

En la segona part, hi ha una fitxa temàtica amb propostes d'activitats i dinàmiques per treballar a l'aula a partir d'una entrevista a una persona defensora. "Parlem amb defensores" és un projecte divulgatiu del CRDH i hi podreu trobar diverses entrevistes sobre temàtiques diferents amb les guies pedagògiques corresponents.

Si el professorat considera necessari que es faci un acompanyament pedagògic de l'aplicació de la guia, es pot comunicar amb: crdh.formacio@bcn.cat

Els objectius d'aquesta guia són:

- Prendre consciència sobre els drets humans i la necessitat de garantir-ne la promoció, protecció i defensa.
- Promoure la presa de consciència sobre què significa ser persona defensora dels drets humans.
- Motivar el reconeixement del rol de les defensores en la promoció, defensa i protecció dels drets humans en l'àmbit local, nacional i internacional.
- Conèixer els drets humans a través de la feina que fan les persones defensores.
- Motivar i ajudar l'alumnat per identificar com també pot defensar els drets.

2 Qui són i què fan les persones defensores dels drets humans?

2.1 Antecedents

Totes les persones volen viure en pau, harmonia i amb condicions de vida dignes, i sembla que aquesta realitat triga a venir. Molt sovint, els éssers humans ignoren el fet que la comunitat internacional va establir drets universals després de la Segona Guerra Mundial, de manera que tots els països que van formar part d'aquesta iniciativa, sense excepcions, puguin viure en pau, harmonia i amb benestar. Aquests drets estan reconeguts a la Declaració Universal de Drets Humans (1948), així com a convencions internacionals que són vinculants per als Estats que les ratifiquen. Aquestes lleis són principis legals i ètics sobre els quals es poden basar les lleis de qualsevol Estat i que poden servir com a norma de referència per a les actituds i conductes de tothom. A més, els Estats es van comprometre a garantir, protegir i promoure aquests drets, perquè totes les persones tenen drets humans pel fet de ser éssers humans.

A mesura que passaven els anys, des de la societat civil, grups de persones i organitzacions van començar a defensar els drets humans quan tenien constància que no s'estaven respectant, garantint ni protegint. Així, doncs, el 8 de març de 1999 es va aprovar la Declaració sobre el dret i el deure dels individus, els grups i les institucions de promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals universalment reconeguts. En aquesta declaració podem trobar una definició de defensores i defensors dels drets humans en l'article 1, en què s'afirma que:

“Tota persona té dret, individualment o col·lectivament, a promoure i procurar la protecció i realització dels drets humans i les llibertats fonamentals en els plànols nacional i internacional.”

Qui defensa els drets humans són persones, grups i organitzacions de la societat que promouen i protegeixen els drets humans i les llibertats fonamentals reconeguts universalment. Aquestes persones impulsen la promoció i la protecció dels drets civils i polítics, així com la promoció, la protecció i la realització dels drets econòmics, socials i culturals. Així mateix, les persones defensores dels drets humans promouen i protegeixen els drets col·lectius i dels pobles, com la defensa de la terra i el territori en el cas de les comunitats indígenes. Les

persones defensores dels drets humans són activistes, és a dir, actuen i exerceixen accions en favor del respecte, protecció i garantia dels drets humans per a totes les persones. La definició no inclou les persones o grups que cometin actes violents o propaguin la violència.

Amenaces per a les defensores de drets humans

En el context actual, les persones defensores de drets humans, tot i la importància de la seva tasca, veuen com l'exercici de la defensa dels drets humans continua sent una de les activitats més desafiantes i, en alguns països, perilloses per a les seves vides. Moltes vegades, la defensa dels drets humans es caracteritza per desenvolupar-se sota un clima advers, on denunciar les violacions dels drets significa rebre amenaces i, fins i tot, perdre la vida.

Per aquest motiu, i a causa del context desafiant que viuen les persones defensores per dur a terme la seva feina, la Unió Europea elabora unes "Directrius de la Unió Europea sobre les Persones Defensores dels Drets Humans" en coherència amb la seva feina per intensificar els esforços encaminats a fomentar i estimular el respecte del dret a defensar els drets humans.

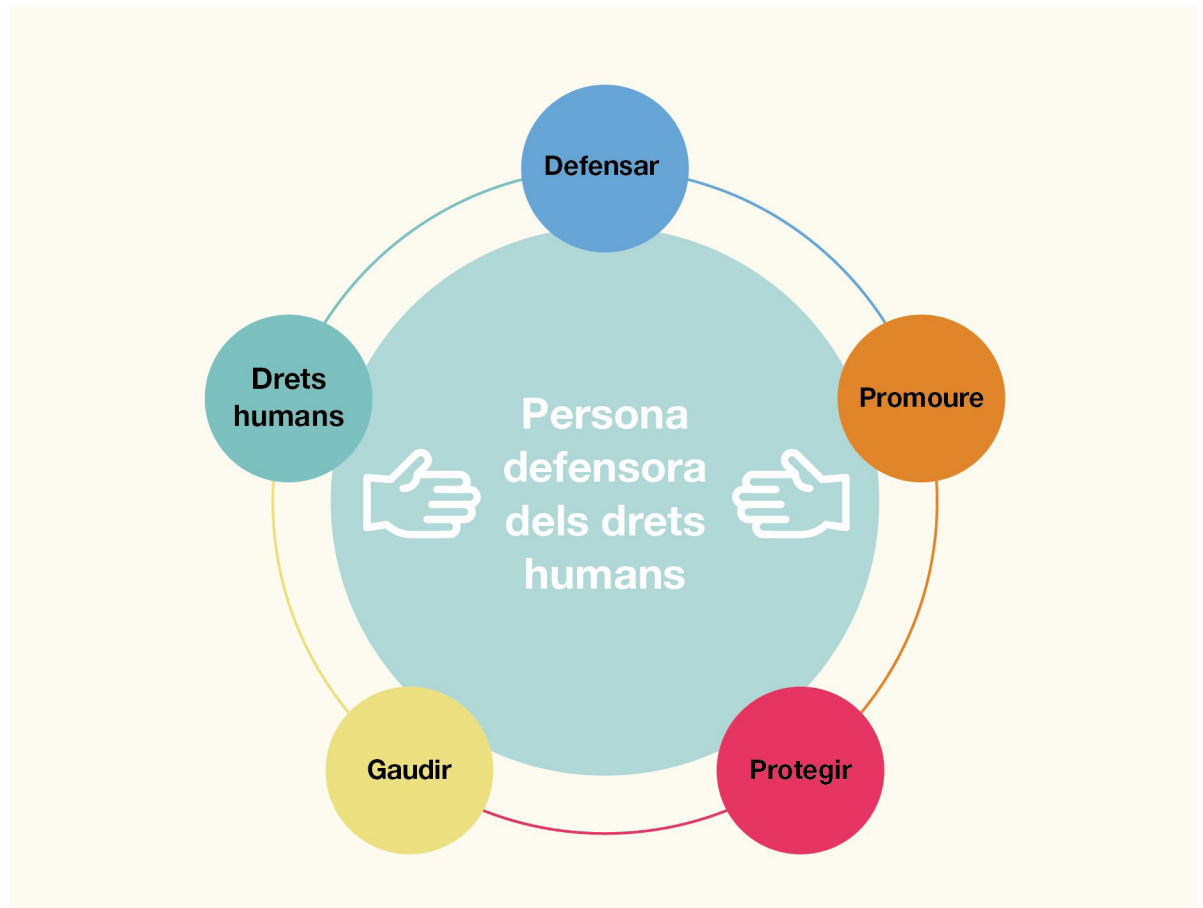
Mary Lawlor, relatora especial de les Nacions Unides sobre la situació de les persones defensores a Europa, reconeix la importància de les Directrius de la Unió Europea sobre les persones defensores dels drets humans perquè defineixen els passos fonamentals per permetre a les persones defensores treballar en entorns de pau i promoure els drets universals i les llibertats fonamentals, així com el dret a l'asil de les persones en moviment i el dret a la vida.

Les directrius aporten també intervencions per part de la UE en favor de les persones defensores dels drets humans en situació de risc, i suggereixen mitjans pràctics per donar suport i ajudar en moments crítics.

2.2

Tots els drets per a totes les persones

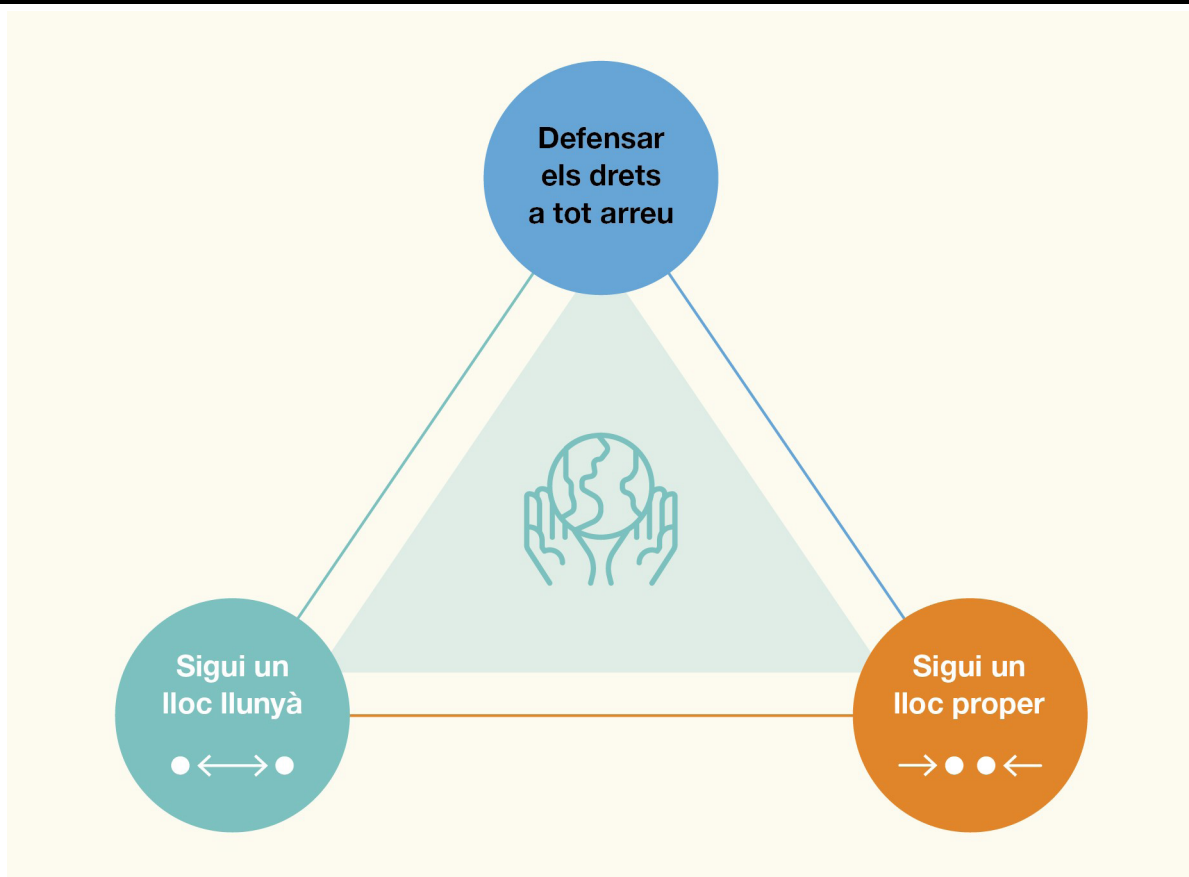
Les persones defensores aborden qualsevol problema de drets humans, que poden comprendre des de les execucions sumàries fins a la tortura, la detenció i la presó arbitràries, la mutilació genital de les dones, les discriminacions, les desigualtats, les qüestions laborals, les expulsions forçades, l'accés a l'atenció sanitària o les deixalles tòxiques i el seu impacte al medi ambient. Les persones defensores actuen a favor de drets humans tan diversos com el dret a la vida, l'alimentació i l'aigua, el millor nivell possible de salut, un habitatge adequat, un nom i una nacionalitat, l'educació, la llibertat de circulació i la no discriminació. Moltes vegades defensen els drets de les dones, les persones LGTBI, la infantesa, les persones amb discapacitat, les persones migrades, les poblacions indígenes i les persones refugiades i desplaçades.

2.3

Els drets són imprescindibles a tot arreu

Les persones defensores dels drets humans actuen a totes les parts del món: tant als Estats que estan dividits per conflictes armats interns com als que són estables; als no democràtics i on l'exercici de la democràcia està assentat fermament; als que estan en desenvolupament des del punt de vista econòmic i als classificats com a països desenvolupats. S'esforcen a promoure i protegir els drets humans en el context de diversos problemes, relacionats especialment amb la salut, el desenvolupament, la migració, les guerres i la transició política. En els països on no hi ha conflictes latents, acostuma a passar que dins de la societat encara hi ha estereotips, prejudicis i estigmes en relació amb grups de població els quals, pel fet de ser diferents (perquè són persones migrades, LGTBI, amb diversitat funcional, grans, joves o persones que es troben en precarietat econòmica) solen patir discriminació i desigualtats que fan que no es respectin els seus drets humans. Per tant, cal defensar els drets humans i el rol de les defensores esdevé imprescindible.

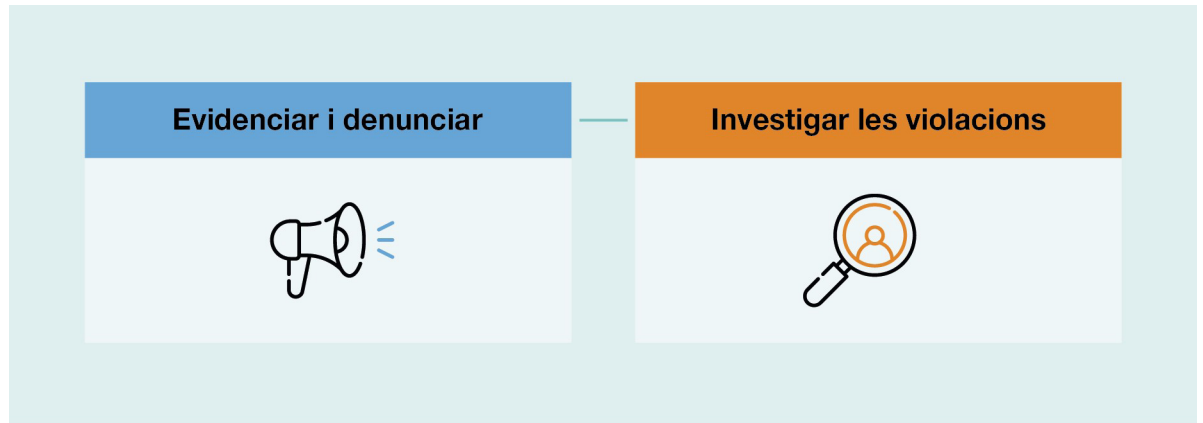
2.4 Poden incidir dins l'àmbit internacional, regional, nacional i local

La majoria de les persones defensores dels drets humans desenvolupen la seva activitat en l'àmbit nacional o local, en defensa del respecte d'aquests drets a les seves comunitats i països. En aquestes situacions, els seus homòlegs principals són les autoritats locals encarregades de garantir el respecte dels drets humans a una ciutat, un poble, una província o tot el país. No obstant això, algunes defensores actuen a escala internacional o regional. Per exemple, poden supervisar una situació regional o mundial en matèria de drets humans i remetre informació a mecanismes regionals o internacionals, inclosos els relators especials de la Comissió de Drets Humans i els òrgans creats en virtut de tractats de les Nacions Unides. La seva tasca és cada vegada més variada: es concedeix atenció prioritària a les qüestions dels drets humans en l'àmbit nacional i local, però mantenen contactes amb els mecanismes internacionals i regionals que els puguin ajudar a millorar la situació als seus països.

2.5 Fan visibles les violacions dels drets humans i les denuncien

Les persones defensores dels drets humans investiguen un o diversos casos de vulneració d'aquests drets, sobre els quals reuneixen informació i presenten informes. A més, poden organitzar accions de pressió perquè els seus informes arribin a la ciutadania en general i a les autoritats públiques, per tal que es tingui en compte la tasca de recerca i s'examinin aquestes violacions. El més freqüent és que, pel que fa a les autoritats, aquesta tasca es dugui a terme arran de la pressió i denúncia de les persones defensores i de les organitzacions de drets humans, que publiquen informes periòdics sobre les seves conclusions.

2.6 Suport a les persones afectades per les violacions dels drets humans

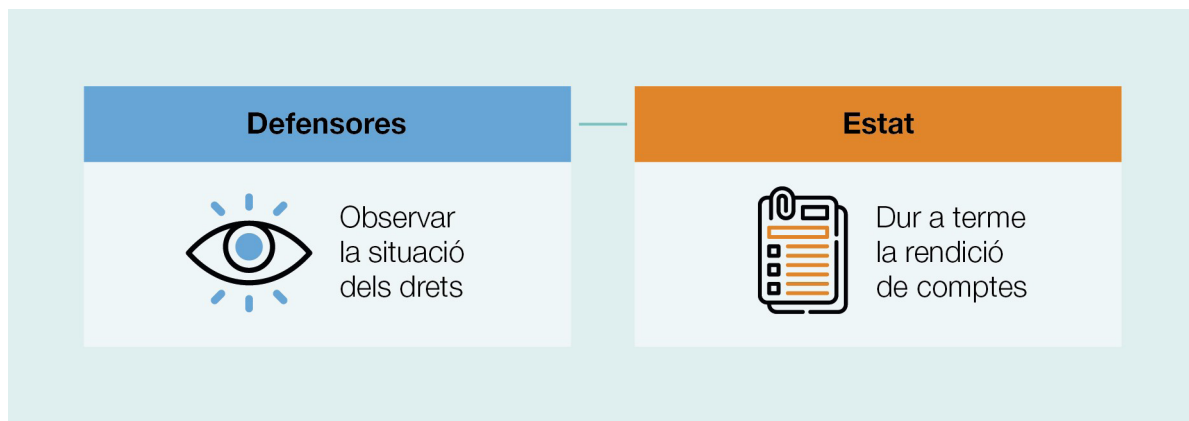
Un gran percentatge de les activitats de les persones defensores consisteix en mesures de suport a les víctimes de violacions de drets humans. El fet de fer recerca i fer públiques les violacions dels drets humans pot contribuir a posar-les fi, evitar que es repeteixin i ajudar les víctimes a portar els casos davant la justícia. Algunes de les defensores presten assistència jurídica i representen les víctimes en els processos. Altres ofereixen acompanyament, assessorament i suport a efectes de rehabilitació.

2.7

Accions per tal de garantir la rendició de comptes i la fi de la impunitat

Les tasques de moltes de les defensores tenen la finalitat d'aconseguir que es reti comptes de l'observança de les normes relatives als drets humans. Generalment, aquesta acció pot consistir a exercir pressió sobre les autoritats i promoure la intensificació dels esforços per part de l'Estat per complir les obligacions internacionals en matèria de drets humans que ha assumit i, concretament, a ratificar tractats internacionals. De vegades, la rendició de comptes pot suposar que les defensores denunciïn, sigui en l'àmbit d'accions públiques o d'un mitjà de comunicació.

2.8

Activistes i defensores

Moltes de les persones que defensen els drets humans i exerceixen accions per promoure la sensibilització i la denúncia, ho fan sense anomenar-se a si mateixes defensores dels drets humans. Assumeixen el seu rol com a activistes i fan la seva tasca de denúncia, de generar espais segurs per a persones que veuen vulnerats els seus drets humans, d'incidència davant les autoritats, d'acompanyament a persones afectades per violacions dels seus drets, etc. Però, si observem la seva feina i trajectòria vital, ens adonem que estan assumint diverses responsabilitats que evidencien que són defensores dels drets humans.

03. Treball de la llar i de les cures

Lissette Fernández:
“El feminisme
ha de ser antiracista”

Títol	Defensores. Parlem sobre la defensa de l'antiracisme i el treball de cures
Durada	4.47 minuts
Sinopsi	La Lissette Fernández és membre de Sindillar, Sindicat independent de treballadores de la llar i de les cures de Barcelona. Hem parlat amb ella sobre el treball de Sindillar en defensa dels drets humans de les dones migrades, com el de la lliure circulació, el dret a l'atur de les treballadores de la llar i les cures, la protecció davant els riscos laborals i com l'acció directa i posar el cos al carrer en la defensa dels drets humans és imprescindible.
Enllaç al vídeo	https://www.youtube.com/watch?v=DsmTH7ktL_A

Presentació

La defensora que escoltarem a continuació és la Lissette Fernández, integrant de Sindillar, Sindicat independent de treballadores de la llar i de les cures de Barcelona, el qual es dedica a la defensa i promoció dels drets humans de les dones migrants i de les treballadores de la llar i les cures.

Activitat 1: Diàleg col·lectiu

Durada	Descripció/finalitat
20 minuts	<p>Després de veure el vídeo, es pregunta a l'alumnat: <i>Quina informació que va compartir la Lissette us ha semblat interessant i per què?</i></p> <p>Objectiu de l'activitat: identificar punts d'interès individuals i trobar punts en comú sobre el treball de la llar i de les cures amb relació als drets humans i la denúncia del racisme. Algunes preguntes motivadores:</p> <ul style="list-style-type: none">• Què fa Sindillar a Barcelona?• Quins drets protegeix i defensa Sindillar?• Què són les cures en la vida humana, segons el que explica la Lissette?• Per què sosté que l'antiracisme és imprescindible per defensar els drets de les dones migrades?

Activitat 2: Una mirada que sent i pensa el món

Durada	Descripció/finalitat
20 minuts	<p>Es demana a l'alumnat que faci una redacció breu, d'un o dos paràgrafs, <i>on pugui explicar quin missatge creu que comparteix la Lissette a través del seu compromís amb els drets de les dones treballadores de la llar i de les cures.</i></p> <p>Objectiu de l'activitat: generar la presa de consciència sobre la realitat de les treballadores de la llar i de les cures, a través de la tasca que fa la Lissette. Per motivar, es fan algunes preguntes:</p> <ul style="list-style-type: none">• Segons la Lissette, no totes les persones tenen les mateixes experiències de vida i les nostres diferències (per la condició d'origen, gènere, o social i econòmica) poden generar desigualtats i discriminacions. Quines són?• És la mateixa realitat la que viu una dona migrada treballadora de la llar sense papers que una dona autòctona treballadora de la llar amb papers. Què en penses?• Quines condicions tenen les treballadores de la llar i de les cures que formen part de Sindillar?

Activitat 3: Identifica defensores semblants en la teva ciutat.

Durada	Descripció/finalitat
30 minuts	<p>Es demana a l'alumnat que visiti el lloc web Sindillar: https://www.sindillar.org</p> <p>Objectiu de l'activitat: identificar quines són les accions que duu a terme i, a partir d'aquí, trobar alguna organització més a la ciutat que estigui treballant a favor dels drets de les treballadores de la llar i les cures. Després, es comparteixen els resultats amb la resta de companyes.</p>

Tancament:

Reflexió sobre els drets de les treballadores de la llar i de les cures

Durada	Descripció/finalitat
15 minuts	<p>Per a la reflexió de tancament, es pot utilitzar l'argumentari que es troba al capítol 1, "Que fan les persones defensores dels drets humans?", i la informació complementària d'aquesta fitxa temàtica.</p> <p>Sobretot, emfatitzant:</p> <ul style="list-style-type: none">• El rol que desenvolupa una persona defensora, la seva tasca i el seu compromís amb la defensa i protecció dels drets humans.• La importància del treball de la llar i les cures i com el reconeixement dels drets humans de les dones que es troben en aquest àmbit és imprescindible per sostenir la vida en la societat.• Que el dret fonamental és tenir una vida digna (treball, alimentació, habitatge, reconeixement de ciutadania)

Informació complementària per al professorat

Qui assumeix normalment la tasca de cures?

Dins l'economia de la cura o reproductiva, les persones que assumeixen aquestes tasques en diverses societats són, sobretot, dones que, com que se saben coneixedores d'aquesta tasca vinculada històricament a la condició femenina, assumeixen amb "més facilitat" qualsevol acció que impliqui la cura a l'espai reproductiu i productiu dins de la comunitat humana. Sens dubte, és una pràctica socioeconòmica que, imposada pel patriarcat a les dones, va despullar els homes d'aquesta capacitat de cuidar. Segons les xifres de l'Organització Internacional del Treball (OIT), el 80% de les persones treballadores de la llar i les cures són dones.

El treball reproductiu o de cures és valorat?

En la darrera dècada, els governs han començat a reconèixer la cura com un factor important per al funcionament de l'economia i com a element indispensable que col·loca la vida al centre del desenvolupament. Tanmateix, a Europa, durant les últimes dècades, a mesura que les dones assumien més representació en el mercat laboral, i amb l'arribada d'un gran nombre de persones migrants, es necessitava a altres dones per assumir les tasques de cura.

Al nostre continent, les poblacions en condició de migració, i sobretot les dones migrades, han de fer front a nombrosos desavantatges per accedir a millors oportunitats de treball, habitatge, recursos per viure i reconeixement del seu treball productiu i reproductiu, les quals estan lligades a elements de la cultura, l'origen, la racialització i els desavantatges materials. Hi ha una idea estigmatitzada de manca de capacitats de les dones migrades. El desconeixement dels seus sabers d'origen i una idea equivocada que tenen una productivitat baixa les exclou del mercat de treball. Es pensa que el problema rau en elles i en la seva suposada manca de capacitats, cosa que les deixa fora del marc de les relacions econòmiques i les col·loca en la precarietat.

Per què les dones migrades fan el treball de la llar i les cures?

L'ocupació de la llar significa la primera porta d'accés al mercat laboral, que sovint és molt precari, també perquè, en el mercat laboral general, l'estigma de ser dona migrant limita les opcions de recerca de feina, sobretot per les que tenen un nivell d'estudis inferior o no tenen papers. Per a la gran majoria de dones migrades, l'objectiu no sempre és accedir a la feina de la llar i de cures; tanmateix, hi accedeixen quan veuen obstaculitzat el seu projecte migratori a causa de la manca de reconeixement de les seves capacitats professionals i

tècniques que porten d'origen. És així com les treballadores de la llar i les cures esdevenen una gran massa treballadora “molt adequada” per dedicar-se a les tasques de la llar.

La seva força de treball s'interpreta com una prolongació de la mestressa de casa que dedica els seus afectes, les seves capacitats i el seu vincle emocional a la família per a qui treballa. Així, doncs, perd el valor de ser considerada com a treballadora i esdevé una persona que conviu entre dos models de família, una de classe popular (la seva), que ofereix els seus serveis, i una altra de classe mitjana alta (per a la qual treballa), que és la que compra els seus serveis. Malgrat el fet de tenir estils de vida, formes d'organització domèstica i familiar i valors socials i culturals diferents, es reforcen mútuament per constituir les anomenades cadenes globals de cures, afectes i assistència.

Pateixen discriminacions les treballadores de la llar i les cures?

S'ha evidenciat el fet que, a Europa, persisteixen les desigualtats de classe, raça, grup ètnic i gènere pel que fa a les tasques de reproducció (de la llar i les cures). Les treballadores de la llar i les cures pateixen les discriminacions racistes perquè s'interpreten a partir d'una sèrie d'imaginariis personals i col·lectius discriminatoris. Moltes venen de països amb índexs d'empobriment, violències i conflictes, afectades per la violència estructural. Són africanes, centreamericanes, sud-americanes, asiàtiques, europees de l'Est, rurals, etc. La majoria són “caps de llar”.

Ubicades a Europa, lluny dels seus territoris d'origen, demostren ser hereves de la servitud i l'esclavitud, perquè en l'imaginari de la societat europea encara perviu respecte de les dones migrades la creença que no saben, no tenen experiència ni intel·ligència; per això, no és estranya l'associació conceptual que té l'empleada, la serventa, l'esclava i la minyona, perquè els seus orígens són de la “no Europa”, de les poblacions associades a la barbàrie colonialista, a la submissió, a la no-història pròpia.

Les dones migrades que fan la feina de la llar i de les cures viuen la condició de sobrecàrrega laboral, tenen cura a escala transnacional de les seves filles i fills que van deixar al seu país i pateixen unes condicions de treball precàries (sense contracte, sense descans, sense condicions dignes de treball). La “domesticació” de les dones a l'esfera privada és més evident amb les treballadores de la llar i les cures, per la segregació i les violències que les impacten en les diverses realitats, on normalment són molt invisibilitzades. Per aquest motiu, moltes s'han organitzat per fer palesa la seva realitat i demanar drets i condicions laborals dignes.

Una normativa que millora les condicions de treball i de Seguretat Social de les treballadores de la llar i de les cures:

El **Reial decret llei 16/2022, de 6 de setembre, per a la millora de les condicions de treball i de Seguretat Social de les persones treballadores al servei de la llar** es va aprovar l'any 2022 per tal d'equiparar les seves condicions laborals a les de la resta de persones treballadores per compte d'altri i descartar les diferències que no només no responen a raons justificades, sinó que, a més, situen aquest col·lectiu de persones treballadores en una situació de desavantatge particular i que, per tant, pot resultar discriminatòria.

Des d'octubre de 2022, és obligatori que les persones ocupadores cotitzin per desocupació i el Fons de Garantia Salarial per les persones que tinguin treballant a casa seva, que passen a tenir dret a atur. A més, s'ha eliminat la figura del desistiment, que permetia l'acomiadament sense causa, “i, per tant, sense les garanties de l'acomiadament per a aquestes situacions, en permetre prescindir de les treballadores de la llar sense justificar causa”. Les persones ocupadores han d'acreditar les raons per rescindir un contracte.

04. Bibliografia

Situació del treball de la llar i les cures a Catalunya. Generalitat de Catalunya. Departament d'Empresa i Treball:

https://observatoritreball.gencat.cat/web/.content/05_-_recursos/documents/fragments_de_coneixement/arxius/Situacio-del-treball-de-la-llar-i-les-cures-a-Catalunya.pdf

